

Zeven werken van barmhartigheid

**Het thema van de startdienst van 10 september 2017,
onder leiding van ds. Reinier Beltman,
was “Wie is mijn naaste?”**

**De zeven panelen van de Meester van Alkmaar uit 1504
speelden in die dienst een centrale rol.**

**Naderhand zijn de afbeeldingen permanent opgehangen in de kerkzaal en
nu kan de bezoeker de veelheid aan details tot zich nemen.**

**De recente uitgave van het boekje Zeven Wegen van Barmhartigheid
(een werkschrift van De Roos van Culemborg)
gebruikt de werken van de Meester van Alkmaar als leidraad.
Elk paneel wordt toegankelijk gemaakt door tekst
van Marleen Hengelaar-Rookmaker.**

Wij willen deze teksten graag met u delen. Kijkt en leest u mee?

Een propere Hollandse stad, welvarend met stenen huizen, vormt het decor. Welgestelde burgers geven brood aan de armen. Een groepje sloebbers dromt samen op de voorgrond bij de deur van een huis. De vrouw houdt de mand met brood op, haar man deelt het uit. Hij let niet op bij wie het terechtkomt (linkerhand / rechterhand, Mt. 6:3). Hij geeft brood aan de blinde man met de rode gescheurde mantel, wiens vrouw het brood doorgeeft aan het kind op de grond. Hoewel ze arm zijn, zijn ze zorgzaam voor elkaar. De man met de mismaakte voeten staat op de sociale ladder nog een trede lager. Jezus, herkenbaar aan zijn traditionele Jezusgezicht, staat precies in het midden van het paneel, tussen de bedelaars. Als enige kijkt hij de beschouwer aan.

Rechts een voor-
naam huis met
bordes en pilaren.
De man en de
vrouw delen ei-
genhandig water
uit aan een groep
van vijf volwasse-
nen, een kreupele
en twee kinderen.
Jezus is één van
hen, hij kijkt naar
de schenker. De
kan met het be-
geerde water be-
vindt zich precies
in het midden van
de compositie.
Op de achter-
grond staat een
vrouw die een
blinde en zijn be-
geleider water
geeft. De dorstige
man op de voor-
grond heeft een
Jeroen Bosch-
achtige kop. De
Bossche meester
was waarschijnlijk
net als onze Alk-
maarse meester
beïnvloed door de
Broeders van het
gemene leven.
Hun beider werk
is didactisch ge-
richt en legt met
de Moderne De-
votie de nadruk
op een persoon-
lijk en praktisch
geloof.

Op de voorgrond doet een rijk gekleed man een bedelaar met kapotte schoen een nieuw onderkleed aan. Een bovenkleed heeft hij al gegeven (Mt. 5 :40). Rechts daarvan benadert een groep mannen een echtpaar. De voorste maakt een smekend handgebaar: zijn gehavende kleren zullen hem niet tegen de kou beschermen. De man van het echtpaar kijkt aandachtig en lijkt met de arme begaan. Jezus staat wederom tussen de landlopers en losers. Hij identificeert zich met hen en roept de kijkers op hun verbeelding in te schakelen en net als hij (letterlijk) in de schoenen van de armen te gaan staan. Een mooi detail is de ooievaar op het nest. De partner staat hoog op het tegenoverliggende dak. Mt. 6 :26: kijk naar de vogels ...

Op de voorgrond verwelkomt een echtpaar zeven vreemdelingen, onder wie Christus. Man en vrouw betonen hun gastvrijheid met hartelijkheid en aandacht. Op de achtergrond wijst een vrouw twee mannen de weg naar haar huis. Onder de reizigers zijn pelgrims, herkenbaar aan hoeden, kruiken, gebedskettingen en pelgrimstaf. Pelgrimstekens op hoeden en jassen verwijzen naar de plaatsen die zij bezochten: Santiago de Compostella (Sint-Jacobschelp) en Rome (Petrus-sleutel). Het zijn loodtinnen speldjes met verschillende voorstellingen waarvan er duizenden uit de Hollandse bodem zijn gehaald. Met een pelgrimstocht kon men het eigen zielenheil veiligstellen. Op deze panelen lijkt de kunstenaar te benadrukken dat de ware liefdadigheid niet wortelt in het volgen van voorschriften maar in oprecht erbarmen.

Het enige schilderij van een binnenruimte: het Heilige Geestgasthuis in Alkmaar? Gasthuizen of hospitalen waren voor de verzorging van zieken en ouderen en voor bed, bad en brood voor armen. In het eerste bed ligt een vrouw, liefdevol bezocht door haar man, in het tweede krijgt een patiënt te drinken. Het derde bed is nog leeg, maar lijkt bestemd voor de man die zich warmt bij het vuur. Vooraan staat een groepje mannen (waarschijnlijk de gasthuismeesters) die pleiten voor een nieuwe patiënt: Jezus. De statige vrouw die de leiding heeft lijkt de boot af te houden. Het is een verwijzing naar Lucas 2:7, waar verteld wordt dat er geen plaats voor hem is 'in herberg of stal'.

Een schilderij als een kijkdoos: op de voorgrond bezoekers voor een hek, dan een buitenruimte waar een geseling plaatsvindt, daarachter een gang en tenslotte de cellen zelf. De schilder is ook in de war geraakt door al die lagen: kijk naar de zweep van de geselaar, in het midden en centrum van de compositie. Iedereen reageert op het geweld. Voor het hek proberen twee mannen met geld de geselaar te laten stoppen. De vrouw van de gegeselde kijkt smekend naar een andere vrouw en de medegevangene probeert weg te kruipen voor het geweld. Rechtsachter staat Jezus, die weet hoe het is om zweepslagen te krijgen. Hij staat letterlijk aan de kant van de zondaars en is afgebeeld als Salvator Mundi, de redder van de wereld.

Zes van de werken van barmhartigheid vinden we in Matteüs 25. Paus Innocentius III voegde in 1207 een zevende werk toe: de doden begraven. Hij baseerde zich op het apocriefe boek Tobit. In de volgorde is dit het middelste werk van de zeven schilderijen. Priesters en monniken zorgen voor het begraven van rijken én armen. Rechts de pestmeesters in het zwart met snavelmasker waarin kruiden zitten om besmettelijke dampen tegen te gaan. Een afschrikwekend gezicht. Maar zij riskeerden wel hun leven door de zorg voor de pestlijders. Jezus troont hier als rechtvaardige rechter op de dag van het oordeel. De kunstenaar verbindt hiermee (Matteüs 25) de werken van barmhartigheid en het toekomstige oordeel. De wonden van Jezus benadrukken zijn eigen lijden, medelijden en barmhartigheid.